

Alex Schulman: Polta nämä kirjeet

[AM/30 ADMIN](#)

LIISAMARI SEPPÄLÄ (24.6.2020)

Ruotsalaisen Alex Schulmanin romaani *Polta nämä kirjeet* (*Bränn alla mina brev 2018*) käsittelee yli sukupolvien ulottuvaa pelkoa ja vihaa. Kaikki aggressiivisuus ja väkivallan uhka tuntuu olevan lähtöisin Schulmanin isoisästä, kirjailija Sven Stolpesta (1905-1996). Autofiktiivisen tarinan kertoja haluaa katkaista negatiivisen kierteen: hän toivoo aviopuolisolleen ja lapsilleen parempaa, kuin mitä itse on kokenut.

Tunnen eräänlaista kauhun sekaista häpeää, koska tuo viha ei kuulu vain Sven Stolpelle vaan myös suvulle ja minulle. Minusta on jotenkin lohdullista ajatella teesiä, jonka mukaan viha on perittyä ja kulkee sukupolvelta toiselle, koska silloinhan minä olen siihen syytön eikä minun tarvitse olla niin ankara itselleni. Mutta samalla väittämässä on jotakin kohtalokasta ja epämiellyttävää, sillä jos viha ei ole minun, minä vain kannan sitä aikani kunnes se jatkaa eteenpäin ja siirtyy seuraavaan sukupolveen.

Ajattelen lapsiani.

Vihasta on tehtävä loppu. (59 – 60)

Teos etenee kolmessa aikatasossa. Kesällä 1932 kertojan isovanhemmat elävät nuoruuttaan Sigtuna-säätiön tiloissa Mälarenin rannalla. Sven Stolpe on jo tunnustusta saanut kirjailija. Svenin vaimo Karin Stolpe (1907 – 2003) on kääntäjä, joka rakastuu Olof Lagercranzin (1911-2002). Sven saa tietää vaimonsa pettäneen häntä Olofin kanssa, mistä seuraa dramaattisia tapahtumia, joiden vaikutukset myrkyttävät avioparin koko loppuelämän. Nykyajassa kirjailija kertoo perhe-elämästään ja tutkimustyöstään. Hän tapaa kollegansa David Lagercranzin ja käy Uppsalan yliopiston kirjastossa tutustumassa isoisänsä arkistoon. Hän lukee Stolpen koko julkaistun tuotannon: yhdeksänkymmentäneljä kirjaa. Kertoja oppii, että teksteissään suvun päämies käy toistuvasti läpi samaa teemaa, hän käsittelee elämänsä suurinta traumaa yhä uudelleen.

Vuosi 1988 viehättää minua aikatasoista kaikkein eniten. Siinä kertoja on nuori poika, joka vieraillee säännöllisesti isovanhempiensa luona. Vierailujensa aikana hän löytää sekä isoisänsä piilottaman revolverin että isoäitinsä kätkemät Olof Lagercranzilta saamansa kirjeet. Jännittyneestä tunnelmasta huolimatta nuori Alexander ilmiselvästi viihtyy isovanhempiensa kotona.

Matkustan suunnilleen joka toinen viikonloppu tervehtimään mummia ja vaaria. Odotan matkaa aina, kaipaen heidän luokseen niinä viikkoina, kun olen Tukholmassa. Filipstadissa tuntuu kuin olisi täysihoidolassa. Vierashuoneessa on mankeloidut lakanat ja mummi jättää aina yöpöydälle pullollisen Ramlösa ja suklaata. Eniten pidän illoista, kun vaari on mennyt nukkumaan uutisten jälkeen. Silloin istumme mummin kanssa keittiöpöydän ääressä pimeässä. Ratkomme ristisanatehtäviä, ja toisinaan hän pyytää minua katsomaan sanakirjasta jonkin sanan josta on epävarma. Hän keittää teetä ja lisätessään siihen makeutusainetta hän hihittää ja sanoo: ”Nyt en kyllä saa unta.” (23- 24)

Romaanin henkilöistä rakastettavin onkin kiistatta Karin Stolpe. Hänen ajatuksensa ja motiivinsa tekojen taustalla jäävät kirjallisten lähteiden melkein kokonaan puuttuessa ehkä kaikkein etäisimmiksi. Karinin lähettämistä kirjeistä huolimatta hänen osuutensa on ohut, teoksessa nousevat esiin korostetusti hänen ympärillään olevien miesten näkökulmat.

Katselen Karinin valokuvaa, hänen surullisia, mustia silmiään. Yritän kuvitella millaista oli elää noiden miesten välissä. Itse hän ei sanonut asiasta mitään. Miehet ärisivät ja vuodattivat tunteitaan, kertoivat hänen tarinansa, mutta hän itse pysyi vaiti vuosikymmenestä toiseen. (101)

Romaanin päähenkilö on siis itseoikeutetusti Sven Stolpe. Sven on luonteeltaan hankala oman arvonsa tunteva älykäs, lahjakas ja ahkera mies. Kaikesta ristiriitaisuudesta huolimatta kertoja kuitenkin jollain tavalla arvostaa isoisänsä saavutuksia elämässä.

Monissa kirjoissa on Stolpen kuva kannessa. Mustavalkoisissa kuvissa hän istuu kirjoituspöytänsä ääressä tai kirjahyllyn edessä ankara katse silmissä ja liituraiapuku tai tweedtakki yllä. Joissakin kuvissa hänellä on rusetti. Tai piippu suussa. Hän näyttää uskomattoman vakavalta. Hänestä suorastaan huokuu toinen vuosisata ja minun puolestani hän saa jäädäkin kirjoituspöytänsä taakse vuoteen 1935, sotaa edeltäviin vuosiin, sillä juuri sen aikaisille lukijoille hänellä on sanottavaa, he rakastavat ja arvostavat häntä. Hän oli Ruotsin oppineimpia miehiä,

kirjailija, kääntäjä, kirjallisuudentutkija, journalisti, opettaja, uskontotieteilijä, kirjallisuuskriitikko, joka puhui sujuvasti ruotsia, ranskaa, saksaa ja italiaa. Hän uudisti ruotsalaisen kirjallisuuskritiikin ja kirjoitti romaanin, jonka nimestä tuli lentävä lause vuosikymmenien ajaksi: *Kuoleman odotushuoneessa*. (30-31)

Kenellekään ei liene yllätys, että romaanissa on kirjallisia viitteitä. Miten muuten voisi ollakaan, kun kerran kuvataan kirjailijoiden elämää monessa polvessa? Viitteet on kuitenkin huolellisesti valittu ja ne liittyvät sairauksiin ja erityisesti keuhkotautiin, johon Olof on sairastunut edellisenä talvena. Tuleva runoilija lukee Thomas Mannin *Taikavuorta*. Jo eläkkeelle jäänyt Karin viittaa elämäänsä ja päätöksiinsä näin:

Edith Södergranilla on runo, jonka nimi on Maa jota ei ole. Hän sanoo runossa, että 'minä ikävöin maahan jota ei ole, sillä kaikkea mitä on, olen väsynyt himoamaan'. Jotkut sanovat että maa jota ei ole tarkoittaa kuolemaa, että Edith Södergran ikävöi kuolemaa. Mutta minulle runo on aina merkinnyt päinvastaista. Maa jota ei ole on todellisuuden toinen puoli, unelmien paikka – kaiken sen summa mitä olisi voinut tapahtua, mutta mitä ei koskaan tapahtunut. Ja minulle maa jota ei ole on useammin ollut kauniimpi paikka kuin todellisuus. Ja toisinaan minä ikävöin maahan jota ei ole. Ikävöin kaikkea sitä mitä ei koskaan tapahtunut. Siksi annan joskus itselleni luvan käydä siinä maassa ajatuksissani. Sellaisia nämä kirjeet ovat. (239)

Romaanin rakenne on laadittu kurinalaisesti siten, että se palvelee juonen etenemistä. Tärkein asia sanotaan melkein poikkeuksetta luvun lopussa, ja cliffhangerit toimivatkin hyvin. Lukija saa tietää kokonaisuudesta osan kerrallaan. Rakenteen ansiosta teksti koukuttaa, ja sen lukeminen on helppoa.

Pidän siitä, miten teoksessa muodostetaan vastakohtia. Isovanhempien luona nobelistin tytär tarjoaa aamiaisen arvokkaasti:

Mummi kattaa pöytään lautaset kaikille ja joka asetin vierellä on voiveitsi kristallipidikkeessä. Hän ei tuo maitotölkkiä pöytään vaan kaataa maidon pieneen kannuun. Pöydässä on juustoja ja erilaisia halkaistuja sämpylöitä, toisissa on siemeniä päällä, toisissa ei, jotkut ovat vaaleita, jotkut tummia. Leikkeleet asetetaan omalle vadilleen. Mummi leikkaa lehdenohuita paprikarenkaita ja asettaa esille kurkkua. Hän keittää kaakaota juhllaisen huolellisesti kuin resepti olisi ikaikainen, mittaa sokerin, kaakaon ja kerman ja sekoittaa ne hyvin ennen kuin kaataa seokseen hitaasti kuumaa maitoa (132)

Näin kirjailija kuvaa oman perheensä aamiaista:

Ovikello soi ja katson kelloa. Kuka tulee käymään ilmoittamatta kello puoli yhdeksän aamulla? Veljeni. Kutsun hänet keittiöön. Olisin siivonnut, jos olisin tiennyt hänen tulevan. Perhe on juuri lähtenyt arkipuuhiinsa, töihin, kouluun, päiväkotiin, ja minä ja veljeni katselemme hävitystä, jonka se on jättänyt jälkeensä. Keittiö on kuin pommin jäljiltä. Mysli rahisee jalkojen alla, paahtoleivissä on pieniä hampaan jälkiä, leivät on jätetty ylösalaisin pöydälle, corn flakesit ovat sulaneet kulhoon maidonsekaiseksi tahmaksi, mehulaseissa on voitahroja, marmeladiläikät kimaltavat auringossa lattialla ja keittiön telkkarissa aikuiset puhuvat vauvanäänellä lastenohjelmassa. Joka aamu keittiössä käy samanlainen hävitys ja minun tehtäväni on palauttaa se siistiin kuntoon. Kaadan kahvia kahteen kuppiin ja johdatan veljeni olohuoneeseen. Hän vajoaa nojatuoliin kuin

luiskahtaisi kylpyammeeseen.

”Miten tutkimus sujuu?” hän kysyy.

Hän tietää minun sukututkimuksestani. Hän suhtautuu siihen varovaisen torjuvasti, kuten aina kun kaivelen tietoja perheestä. Hän ei halua kuulla eikä tietää mitään. Häneltä kului pari vuotta kerätä kylliksi rohkeutta lukea äidistä tai isästä kirjoittamani kirjat. En moiti häntä, koska tiedän että tavallaan varaan itselleni oikeuden tulkita hänenkin lapsuuttaan Minun totuuteni astuu hänen totuutensa ylle. (183 – 184)

Alex Schulman avaa romaaneissaan tietoisesti omaa näkökulmaansa perheensä ja sukunsa tapahtumiin. Hän tietää työn vaarat, mutta etenee silti. Pohdin mielessäni, onko se jopa hieman itsestä. Kirjailijan edellinen, myös kiitosta ja palkintoja saanut teos *Unohda minut (Glöm mig 2016)* kertoo hänen äitinsä alkoholismista. Itseäni jäävät kiinnostamaan ne kirjeet ja päiväkirjat, joita teoksessa siteerataan. Vaikka varsinkin Olof Lagercranzin omaelämäkerrallisiin teksteihin viitataan vain lyhyesti, ne ovat kuitenkin merkittävä aineisto romaanin taustalla.

Huomaan lukevani päiväkirjaa kuin romaania. Se on niin mukaansatempaavaa, etten voi lopettaa. Kerronta on selkeää, vailla kikkailuja, siinä ei haluta huijata eikä kaunistella. Se on kertomusteknisesti vastakohta kaikkitietävälle kertojalle, sillä päiväkirjan kertoja ei tiedä mitään – siitä minulla on kahdeksankymmentäviisi vuotta vanha todiste kädessäni. (145-146)

Kyseessä on siis kolmiodraama: ikaikainen asetelma. Jään miettimään, olisiko kuitenkin voinut löytyä ratkaisu, jonka avulla näin suuri rakkaus olisi voinut kestää kauemmin. Vaiko onko niin, että voimakastahtoisin voittaa aina?

”Mikä on kaunein sana, jonka olet kääntänyt?” Olof kysyy.

”Minä rakastan sinua. Ei ole väliä millä kielellä se sanotaan, se kuulostaa aina kauniilta. Tiesitkö, että arabian kielessä on rakkautta tarkoittava sana, joka ei merkitse pelkästään minä rakasta sinua, vaan se tarkoittaa, että rakastan sinua, sieluasi ja kaikkea mihin se koskettaa.”

”Niinkö?” Olof kysyy: ”Onko sellainen sana olemassa?”

”On”, Karin sanoo.

Olofin kasvoille leviää hymy, joka ikään kuin jää paikoilleen ja katse suuntautuu kaukaisuuteen. Karin näkee hänen punastuvan.

”Miten kaunista”, Olof sanoo ja ääni tuskin kuuluu. (105 – 106)

Alex Schulman: *Polta nämä kirjeet (Bränn alla mina brev)*. Suom. Jaana Nikula. Nemo 2020. 277 sivua